

גליונות לעיון בפרשת השבוע
ערוכים בידי נחמה ליבוביץ - סנת הארבע עשרה
יו"ל ע"י מוסד תורה והשכלה למבוגרים ולנוער
הסתדרות נשי מזרחי באמריקה

תרומה (תשט"ו)

כ"ה ל"א - מ"ה המכורה.

א. שאלה כללית בפרטי העטייה:

הרמב"ם: מורה נבוכים ג' כ"ו

כמו שחלקו אנשי העיון מבעלי התורה, אם מעשיו יתעלה במסכים אחר חכמה או אחר הרצון לבד לא לבקשת תכלית כלל, כן חלקו זאת המחלקת בעצמה במה שנתן לנו מן המצוות: שיש מי שלא יבקש לזה סבה כלל ויאמר שהתורות כלם נמשכות אחר הרצון לבד, ויש מי שיאמר שכל מצוה ואזהרה מן נמשכת אחר החכמה ומכוון בה - תכלית אחת; ושהמצוות כלן יש להן סבה ומפני התועלת צוה בהם, והיות לכלם עלה (=טעם). אלא שאנחנו נסכל (=לא נבין) עלת קצתם ולא נדע אותם: החכמה בהן. וזו דעתנו כלנו ההמון והסגולות (=המון ישראל הפטוט והמעמיקים בחכמה), וכתובי התורה מביארם בזה: "חקים ומשפטים בדיקים", "משפטי ה' אמת צדק יחדו". - ואלה שנקראים חקים כשעטנו ובטר בחלב ושעיר המשתלח ואמר כתבו עליהם חכמים ז"ל: "דברים שחקתי לך אין לך רשות להרהר בהם... לא יאמין המון החכמים שיש להם עלה, שהם ענינים שאין להם סבה כלל... אבל יאמין המון החכמים שיש להם עלה, רצוני לומר תכלית מועילה על כל פנים אלא שנעלמה ממנו, אם לקצור דעתנו או לחסרון חכמתנו. (אפודי: לקצור דעתנו - טאי אפשר שיגיע שכלו אליו או לחסרון למוד החכמה, ששכלו היה מגיע לענין אם למד). כל המצוות אם כן-יש להן סבה, רצוני לומר, כי למצוה או לאזהרה יש תכלית מועילה, מהן מה שהתבאר לנו צד התועלת בהן, כאזהרה מן הרציחה ומן הגניבה ומן מה שלא התבארה תועלתם כמו שהתבאר בנזכרים כאסור הערלה וכלאי הכרם, והם אשר תועלתם מבוררת יקראו אצל ההמון "משפטים" ואלו, ואין תועלתם מבוררת יקראו... "חקים". ויאמרו "הז"ל תמיד "כי לא דבר ריק הוא מכם" ואם ריק הוא - מכם! ר"ל שאין נתינת אלו המצוות דבר ריק שאין תכלית מועילה לו, ואם יראה בדבר א' מהמצוות טעמינו כן (כלומר שאין לו תכלית) - החסרון הוא מהשגתכם...

המצוה בהקרבת הקרבן, יש בה תועלת גדולה כמו שאני עתיד לבאר, אבל היות הקרבן האחד כבש והאחד איל והיות מספרם מספר מיוחד, זה א"א לתת לו עלה כלל וכל מי שמסריד עצמו לתת סבה לדבר מאלו החלקים הוא בעיני משתגע שגוען ארוך... ומי שיזמה, שאלה יש להם סבה, הוא רחוק מן האמת, כמי שיזמה, שהמצוה כולה היא ללא תועלת. ודע, שהחכמה חיבה - ואם תרצה אמור, שהצרך מביא - להיות שם חלקים שאין להם סבה... ואם תאמר: לכה היה כבש ולא היה איל? השאלה היא בעצמה היתה מתחייבת אלו נאמר איל במקום כבש, טאי אפשר מבלתי מין אחד. וכן למה היו שבעה כבשים ולא היו שמונה, כן היו שואלים, אם היו שמונה או י' או כ"ה, הא"א מבלי מספר בהכרח... ודע זה הענין והבינה!

(X) וכן לענינינו: ואם תאמר למה היו קני המנורה ששה, שלוש מצדה האחד ושתי מצדה האחד ולמה תיעשה לקטה, ולמה היו שש שלש גביעים משוקדים בקנה האחד וכדומה.)

ר' יצחק עראמה: עקדת יצחק טעם ארבעים ותשעה:
 כבר דברנו בענין המנורה הסתורה בכלל, אכנס כבר ועירוננו בה שלא יספיק הדבור ההוא לתת טעם אל כל מעשיה ודקדוקיה וטראוי ליחד עליהם הדבור וזה במה שנתבונן, כמה הקפידה החכמה האלוקית במעשה המנורה, הבנייתה וצלמה וזאת קומתה וצורתה, כי מלבד היותה קנה אחד באמצע ושלשה קנים וצאים מצדה האחד ושלשה מצדה השנית, הנה יש עוד לעיין ולא מעט בהמצא שמה שלשה מיני ציורים מתחלפים. גביעים כפתורים ופרחים. וכן היות שלשה גביעים משוקדים בכל קנה וקנה כפתור ופרח, כפתר תחת שני הקנים ממנה, מלבד מה שהיו במנורה עצמה גביעים כפתורים ופרחים. שכל אלו הענינים לא יאמן שבאד בתורה האלוקית במקרה וכאשר הודמן כי אות אחת מכל הספור הזה אם תחסר או תעדיף, הספר תורה כולו פסול, והלילה ליוצרנו שיצוה לכתוב בתורתו התמימה כל זאת ההקפדה קודם מעשה ובטעת מעשה מדמיונות האנשים אשר יכונן בהם ליופי, לא זילת זה.

1. הסבר מהו ההבדל העקרוני בין גיטת טעיהם לטעמי פרטי המצוות?

(תרום-הטעם)

2. מה הן הוכחות הרמב"ם לצדקה דעתו ומה הן ההוכחות שמביא בעל העקדה לצדקה דעתו?
3. לשם מה מסתייע הרמב"ם בפסוק בדברים ל"ב מ"ו ובדרשת חז"ל לפסוק זה - מה רצה להוכיח בעזרתו?
4. הסבר את דברי הרמב"ם "שהחכמה חיבה... להיות שם חלקים שאין להם סבה" וברר את דבריו אלה בדוגמת טעם המנורה וחלקיה!
5. השווה את דברי אברבנאל שהובאו בגליון שופטים חט"ז סאלה א לדברי בעל העקדה. במה דומה בקרת האברבנאל לדברי הרמב"ם שם לדברי בעל העקדה כאן?
6. מה מירוש דברי בעל העקדה: "כל זאת ההקפדה קודם המעשה ובטעת המעשה"?

ב. בטעם המנורה

הרמב"ם מורה נבוכים ג' מ"ה: "... ואח"כ הוסיפה מנורה לפניו לכבוד ולתפארת לבית, כי הבית טרולק בו נר תמיד הנסתר בפרכת יש לו בנפש מעלה גדולה. אברבנאל: "... ואשר הפרכת היה ההיכל והיו בו ג' כלים: שולחן ומנורה ומזבח הקטרת לרמו שומר התורה והמצוות (הנרמזים בארון); אע"פ שהוא לא יעבד מפני הסכר, הקבה"ו לא יקפח שכר פעולותיו, ושני מיני שכר יושפעו עליו מאה בעל החסד והרחמים. האחד: הסכר הגופני - עשר וכבוד... ולזה רומז השולחן ועליו לוחם הפנים... והסכר השני: החכמה והמעש, כי אם בתורת ה' הצפון - יהאם ויג'ין ויתגלו לו תעלומות... והמנורה היתה רומזת לזה המין השני מן הסכר שהוא שכר נפשי. לפי שבר ה' נשמת אדם. והיו שבעת הנרות השני מן הסכר שכלם ימצאו בתורת האלוקים. והיו הנרות כולם פונים אל הוד האמצעי והוא היה פונה אל קדש הקדושים לרמוז שחכמה האמיתית מסכים עם שרטי החורה אשר בארון. והיתה חמנוה והב כלה להנרות על מצלות החכמה וקיומה לעד ושלא ימצאו בה דעות זרות, מלה מסכימות אל הדת, כי היא כלה זהב טהור. והיו בה נביעים, כפתורים וחרקים לרמוז אל הסתעפות החכמות והפלישות כלם אלו מאלו והיות זאת החכמה חכמה לזאת והיתה מקשה כלה וככר זהב יעשה אותה, לפי שהחכמות בגד מה האחדות... כי החכמה כלה אחת היא כמו שהבית - בנין אחד, שלא שחלקה לשבעה חלקים למספר חלופי הנושאים... טנקראו "שבע תכמות", וזה ענין המנורה בעצמה שהיתה כלה מקשה אחת וחלקה לשבעה קנים היוצאים ממנה...

אלט"ד:

דע שית מנורה" - הוא האדם שהוא כמנורה מוכן לקבל להאיר בעזרת ה' ע"י תורה ומעשים טובים, ועל כן היא "ח טפחים נמדת אדם בינוני, ואמר טעם היותו חומר עכור, יעשה עצמו יקר וחשוב כזהב ושיהיה סהור מכל סיג חלאת לכלוך עון אטו חטא, והחבאי האחד להעשות ימים מנורה סהורה הוא - לקבל יסודין להתיך ולמרק כל חלא, וזה "מקשה תעשה המנורה" - על ידי הכאת מקיש הקורנוט, - שה' מטל אל היסודין - תעשה המנורה, ובכלל הדבר שתהיה כולה מעטת זהב אחד ולא מחתיכות הרבה, שלא יהיה כל אבר מחתיכה אחת ויחברם, רק גלגל פרוז מתחילתם, מטל לאחזת כל אבריו, שלא יקמא אחד מהם ויפרוץ איכותו מיתר האברים, כלי אחרות כל אבריו, שלא יקמא אחד דברים הם צריך האדם להכניע תאות יארו בהם, חלא המה; (א) התטמיט, (ב) הדבורה, כי כל המזבח דברים מרבה חטא; (ג) אכילה ושתיה. על האחד אמר: "עירבה" הוא התטמיט - כי על כן נקראו המים יוצאי ירך אביהם - ואמר טגם הוא יהיה מרוסן ונכוס גל ירבה תאותו; ועל הדבור אמר "וקנה" - הוא קנה שהדבור יוצא ממנו גם הוא יהיה זהב טהור, ומקשה, שלא ידבר רק דברים סהורים ומעטים, כזהב טהור, ויהיה נכנע מלהטיב כרמו "מקשה" - נעלב ואינו עולב; ועל הטלמיט אמר "בפיסרה" - שהוא נביעי ייבה, ו"כפתורים" הוא מאכל מלגוט - כי רמו שניהם כ"תפוח" (אשר בו אכל וגם מלכוש - הקליפה) וגם פרחיה הם יתו ההוצאות שפ"יח ויתפסס בהם - כולם "ממנה יהיו", שלא יתנה מהזולת, רק יסתפק בשל, כי העושה כן לא ירום לבבד להתנאות.

1. מהו ההבדל העקרוני בין דעת הרמב"ם כאן לבין דעת בני האחרונים?
2. המסכימים דברי הרמב"ם כאן עם דבריו מטאלה אי?
3. הידועים לך פסוקים בדברי הנביאים המשתמשם במטל המנורה באותו מובן הניתן למנורה בדברי אברבנאל?
4. מה הסמליות שבמקשה תעשה המנורה לפי דעת אברבנאל ולפי דעת אלט"ד? (ועי' חט"ז ד"ה מקשה תיעשה המנורה.)

שובות וגם שאלות נא לטלנה לכתמה ליבוביץ, קרית משה ירושלים